

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמוד
התקף התנים
לעשות רצונך
בלבב שלם

חוקי חיים

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלם תוכב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

115

פרשת ויצא תשפ"ו

דיני שעטנז - א'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

הלבשת כלאים לקטן

אסור להלביש כלאים לקטן ואפילו הוא קטן ביותר שאין לו דעת, והטעם משום איסור ספינת בידים (מנ"ח מ' תקנ"א סק"ה, שו"ת עונג יו"ט סי' צ"ו), ולכן גם בגדי קטנים ואפילו תינוק בן יומו, יש למסור בגדיו לבדיקה אם הם מאותם בגדים הטעונים בדיקה, אם לא שהקטן מלביש בפועל את עצמו שאז לא ספינת בידים, אבל מ"מ היה אסור אז משום חינוך.

במה יסודות באיסור בגדי כלאים

א. רוב פרטי הדינים של שעטנז מסורים לבדוקי השעטנז ולרבנים מורי הוראה המתמחים בדיני שעטנז, ולכן נתמקד כאן בעיקר מה שנוגע לציבור הרחב, בכמה יסודות של איסור שעטנז.

אופנים של שעטנז

ב. בגד היינו בד [cloth] הארוג מחוטים, חוט [thread] היינו קבוצת סיבים דקים שנטוו ליחידה אחת ונעשו חוט, וסיבים [fibres] היינו נימים דקים העשויים מהחי או הצומח או מחומר סינטיטי ומהם שזורים חוט.

ג. תערובות סיבים [fibres] בחוט. האיסור שעטנז כולל כמה אופנים. יכול להיות שיש תערובות בחוט עצמו כשהחוט נעשה מתערובות סיבי צמר ופשתן, ובזה אין אומרים הכלל של ביטול ברוב, משום התערובות עצמה היא מה שאסור (תוס' נדה דף ס"א ע"ב ד"ה בגד, ט"ז סי' רצ"ט סק"א), ולכן אפילו אם החוט נעשה מרוב צמר ומיעוט פשתן הרי כל החוט נאסר, ואסור לעשות ממנו בגד, וכן אסור לתפור בגד של מין אחר בחוט זה.

ד. תערובות חוטים [threads] באריגת הבגד. בגד שנעשה מכמה חוטים שלמים של צמר, אע"פ שרוב הבגד נעשה משאר המינים אסור לתפור הבגד עם חוטי פשתן (שו"ע סי' רצ"א ס"א), ולא אמרין שחוטי צמר בטלים ברוב חוטים של מין האחר כמבואר לקמן (אות י"ט) לגבי צמר במין אחר, שהרי חוטים שלמים חשובים הם ואינם בטלים, וכן בגד שנארג באופן שהשתי נעשה ממש והערב מפשתן אפילו כשרוב ממש, שאסור לתפור עם צמר, מפני שחוטי הפשתן אינם בטלים (סמ"ג ל"ת רפ"ג, שו"ת נודבי"מ מהדו"ת סי' קפ"ו).

טו. תערובות בדים בבגד. חתיכת בד צמר וחתיכת בד פשתן שתפרם יחד בחוט ממין שלישי, הבגד אסור בלבישה לכו"ע מפני שהצמר והפשתן נוגעים זה בזה ע"י התפירה (שו"ע סי' ש' סק"ב).

טז. ואם הכניס בד ממין אחר בין הצמר והפשתן ותפרם יחד עם חוט ממין אחר וחוט התפירה עובר דרך שלשתם, י"א שאסור לכו"ע (יוסף אומץ פ' המצוות עמ' 342, מו"ר בספרו מלבושי ישע פ"ג הע' ל"א).

בגד ממין אחר עם חוטי צמר ופשתן

יז. חוט של צמר ופשתן. בגד ממין אחר כגון משי [silk] או כותנה [cotton], שתפר בו חוט של שעטנז כגון חוט העשוי מצמר ופשתן השזורים או טווים ביחד, נאסר כל הבגד משום כלאים (שו"ע יו"ד סי' ש"א ס"ג), ואיסורו מן התורה (מו"ר הגר"י בלויא, מלבושי ישע פ"ג הע' י"ג).

יח. חוט של צמר וחוט של פשתן. בגד ממין אחר כגון כותנה שתפר בו חוט של צמר ובמקום אחר באותו בגד תפר בו חוט של פשתן באופן שחוט הצמר אינו נוגע בחוט פשתן, י"א שאסור משום שעטנז (רמב"ם פ"י כלאים ה"ט, סתימת השו"ע סי' רצ"ט ס"ב), ויש מתירים (ר"ש כלאים פ"ט מ"ט, רמ"א), ולמעשה נהגו להקל (טור סי' ש"ט, ערוה"ש סי' ש"יב וי"ד, חכ"א כלל ק"ו ה"ט), וירא שמים מתקן בגדיו שיהיו באופן שאין בהם חשש איסור לכו"ע (חכ"א).

איסור כלאי בגדים

חומר האיסור

א. התורה אסרה ללבוש או להעלות בגד שיש בו תערובות צמר [wool] רחלים [נקבות] או אילים [זכרים] יחד עם פשתן [linen] כדכתיב "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" (ויקרא י"ט י"ט), וכדכתיב "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כ"ב י"א).

ב. עובר בכל רגע. הלבוש בגד של שעטנז עובר בלאו בכל רגע ורגע שהבגד עליו ויכול לפשוטו ולא פשט (רמב"ם פ"י כלאים ה"ל).

ג. חוק. איסור כלאים אע"פ שהוא חוק כדכתיב "את חקתי תשמרו וכו' ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" (ויקרא שם) מ"מ כמה טעמים נאמרו בו, י"א מפני שכומרי העבודה זרה במצרים היו רגילים ללבוש בגדי צמר ופשתן, וכדי להרחיקם מעבודה זרה אסרם השי"ת (רמב"ם מורא נבוכים ח"ג פל"ז, רמב"ן עה"ת פ' קדושים, חינוך מ' תקנ"א).

ד. במדרש א"י שהיתה קשה על הקב"ה גאולתן של ישראל דהיו שוים למצריים שהיו ערלים ומגדלי בלוריות ולובשי כלאים כמותם (ויק"ר פכ"ג ב') ולכן צריכים אנו להתחזק בלימוד הלכות איסור זה ולהיות מודע על חומר הענין וממילא להתרחק מאיסור כלאי בגדים כדי ששוב נזכה לגאולתם של ישראל מתוך הגלות הארוך.

ה. מעכב תפילתו. חוץ מהאיסור עצמו של שעטנז, הלבוש שעטנז מעכב תפילתו שיתקבלו, שאין המלאך מקבל תפילתו עם שאר תפילות של ישראל שנדמה לו ככומר ע"ז הנותן כח לרוח הטומאה (ריקאנטי פ' קדושים) ואפילו אם לובש שעטנז בשוגג הרי זה מעכב תפילתו (ספר שלמי ציבור למהר"ט אלגאזי דיני ההכנות לתפילה סי' ג', קב הישר פמ"ו, יסוד שורש העבודה שער הכולל פ"ח).

מיני האיסור

א. מיני צמר. האיסור שעטנז הוא רק בצמר רחלים ואילים [sheep, ram, lamb] והוא מה שנקרא סתם צמר, אבל צמר גמלים [camel], ארנבות [rabbit], אנגורה [angora] וכיוצא בה אינם נכללים באיסור שעטנז.

ב. פשתן. רק פשתן הוא בכלל האיסור, אבל שאר חומרים הדומים לו כגון קנבוס, כותנה וכיוצא בה אינם כפשתן ממש ומותרים עם צמר.

לא ללבוש בגדי צמר כלל

א. מפאת חומר איסור כלאים, יש שהחמירו על עצמם לא ללבוש בגדי צמר כלל, וכמו שכתבו כמה אחרונים, שראוי לכל ירא שמים שלא ילבש בגדים של צמר, מפני שרגילים למצוא בהם חוטים של פשתן (חכמת אדם כלל ק"ו אות כ"ה), והמחמיר על עצמו לא ללבוש בגדי צמר מחשש כלאים, קדוש יאמר לו (שו"ת חת"ס אר"ח סי' ט"ו).

ב. מנהג חסידים ללבוש בעקיטשע. אלפי רבבות חסידים היום לובשים בעקיטשע בשבת והרבה לא יודעים הטעם בזה. המנהג נובע מחשש איסור שעטנז בבגדי צמר, לכן בחול סתם בגדיהם לא היו מצמר לא הקפידו ללבוש דוקא של משי, אבל בשבת שלבשו בגדים חשובים, והיה הרבה בגדים חשובים העשויים מצמר, נהגו ללבוש בשבת רק בגדי משי כך שאין בלבישתם חשש שעטנז, ומטעם זה גם לבשו מעילים שלא נעשו מצמר משום חשש שעטנז אלא לבשו מעילים של משי [ראשעוואלקע] או מעילי פרווה [פעלס], וגם היו חסידים בני עלייה שהקפידו על בגדי משי או שאר מינים גם בחול מטעם זה.

בגד העשוי מצמר ומין אחר - ביטול

ט. 70% פוליאסטר 30% צמר. בד העשוי מחוטים שהחוט עצמו מורכב מרוב סיבים של שאר מינים ומיעוט צמר, כגון שנעשה מ-70% צמר גמלים [השוה בשמו (תור"ט פ"ט כלאים מ"א)] או פוליאסטר וכדומה [אפילו אינו שווה בשמו (תשב"ץ ח"ב סי' ד', הג' רע"א י"ד סי' רצ"ט)] 30% צמר כבשים, דין של הבד נחשב שהוא של שאר מינים מפני שהצמר בטל ברוב שאר המין של היתר וממילא מותר לתפור בו פשתן (ש"ע סי' רצ"ט ס"א).

כ. כשהצמר ניכר. י"א שדין זה נאמר רק כשאין סיבי הצמר ניכרים בתוך הבד, אבל אם הצמר ניכר תוך הבד [וניכר היינו כשניכר החוט כמו שהוא אפילו רק למומחה אמנם בלי פעולת נוספת כגון פירוק החוט או חריכה באש (מור"ר מלבושי ישע (פ"ב הע' ל"א)], אע"פ שהוא מיעוט, אינו בטל ברוב (ש"ת תשב"ץ ח"ב סי' ד', ש"ת שבט הלוי ח"ז סי' קע"ג), כדין כל ביטול איסור בהיתר שכל זמן שהאיסור ניכר אין האיסור בטל למרות שהוא מיעוט (כעין מה שמבואר ברמ"א י"ד סי' צ"ח ס"ד).

כא. וי"א שדין ביטול זה נאמר אפילו כשסיבי הצמר ניכרים מתוך התערובות של שאר המין והטעם משום שאין דין זה מדין ביטול ברוב האמור בכל התורה כולה מאחר שהוא ביטול היתר בהיתר ולא באיסור, אלא טעם ההיתר משום שאין איסור כלאים אלא לאחר הטויה, ואם הטויה נעשה בתערובות, אין נקרא שם טויה על המיעוט אלא ע"ש הרוב, ולכן אפילו כשהצמר המיעוט ניכר, מותר לתפור בו חוט פשתן (ש"ת נודב"י מהד"ת סי' קפ"ו, ערוה"ש י"ד סי' רצ"ט ס"ד, חזו"א י"ד סי' קפ"א סק"ט, ש"ת מנחת יצחק ח"ו סי' קט"ו).

כב. 60% פוליאסטר, 30% צמר, 10% פשתן. אם החוט מורכב מרוב שאר מין, והמיעוט הוא אפילו גם צמר וגם פשתן, כל החוט נחשב לשאר מין ואין בו איסור כלאים, מאחר שהולכים אחר מין הרוב, ולא עוד אלא אפילו אם שאר המין מבטל רק הצמר או רק הפשתן אבל אינו מבטל שניהם ביחד, כגון אם יש 45% פוליאסטר, 25% צמר 30% פשתן, נחשב כל החוט כשאר מין ואין בו משום כלאים (ש"ע סי' רצ"ט ס"א) ולכן מותר לתפור בו חוט של צמר או פשתן.

כג. ויש לציין שמה שהבאנו כאן הוא רק כמה דינים כלליים לגבי חוטים או בדים המורכבים מכמה מינים, אבל אין להבין וללמוד מזה שכל בגד העשוי ממיעוט צמר או פשתן שאין צריכים לבדוק, כי אפילו אם עצם הבד אין בו משום שעטנז, בכמה מיני בגדים הם מוסיפים עוד חוטים, בדים, מילוי בטנה, וחתיכות בד שיש בהם משום שעטנז, ובס"ד בגליון הבא נביא כמה דוגמאות לזה.

חובת בדיקת בגדים

כד. בגדים הקנויים מגוים או אפילו כשקנויים מיהודים אבל ייצרו במפעל של גוים, ישנם מהם ששכיח בהם שעטנז ואסורים בלבישה עד שמוסרים אותם לבדיקה ע"י מומחה, וישנם שאין השעטנז שכיח בהם כ"כ, מ"מ מצוי בהם בשיעור של מיעוט המצוי, וגם חייבים בבדיקה, וישנם בגדים שלא שכיח בהם שעטנז כלל ובהם אין חייבים לבדוק אותם, וכמו שיבואר.

כה. חסרון ידיעה. בעצם מחוסר ידיעות מעורכנות לציבור הרחב לגבי שכיחות ואחוזי מציאות השעטנז בכל סוגי בגדים, וגם המידע מתחלף בתדירות גבוהה לפי טכניקות חדשות בייצור הבגדים, ולפי יוקר הצמר והפשתן, תמיד צריכים להתיעץ עם מעבדה או מומחה לעניני שעטנז, כי בקל אפשר ח"ו ליכשל באיסור חמור זה מבלי לדעת.

שכיחות השעטנז בבגדים

כו. בגדים שלרוב יש להם שעטנז. בגדים שע"פ רוב יש בהם שעטנז, יש חיוב בדיקה ואסור ללבשם לפני הבדיקה (ש"ע י"ד סי' ש"א ס"ב) ומוקצה הם בשבת לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם (ש"ע א"ח סי' ש"ח סמ"ו ומ"ב סק"ד), ואם לבשו ללא בדיקה ומצא בו אח"כ שעטנז האסור מן התורה אפילו כשלא ידע שצריך בדיקה ונחשב שוגג, צריך כפרה (ט"ז י"ד סי' צ"ט סק"ט).

כז. שעטנז בשיעור של מיעוט המצוי. אם השכיחות של שעטנז בסוג מסוים של בגדים הוא בשיעור של מיעוט המצוי, חייב לבדוק לכתחילה לפני הלבשה ואם לבשו קודם הבדיקה ומצא אח"כ שעטנז האסור מן התורה צריך כפרה (פמ"ג י"ד סי' ל"ה בהקדמה להל' בדיקת הריאה ד"ה ועתה), אבל בשעת הדחק וקשה לבדוק, כגון שהוא ערב יו"ט או ערב חתונה וא"א לבדוק לפני כן, אפשר להקל ללבשו קודם שייבדקו, ומיד כשאפשר לבדוק חייב לבדוק.

כח. שיעור מיעוט המצוי. י"א ששיעור מיעוט המצוי בעולם לגבי הרבה דברים הלכתיים הוא בשיעור 10% (משכנות יעקב י"ד סי' י"ז הובא בדרכ"ת סי' ל"ט סק"ג), אמנם יש אומרים שאינו תלוי באחוזים אלא שכל שהופעת המיעוט ומציאותו הוא מצוי הרבה, דהיינו שכל מקום שנבדק כמות של פריטים מסוג אחד ונמצא במיעוטם שעטנז, נחשב למיעוט המצוי אפילו כשהוא פחות מ-10% (ש"ת שבט הלוי ח"ד סי' פ"א, ח"ה י"ד סי' פ"ה סק"ה).

כט. מציאות המשתנה. יש אומרים שכל דבר שהמציאות משתנה בתדירות, קיים חיוב בדיקה תמיד וא"א לסמוך על שיעור המקובל של 10%, מפני שאפשר בתקופה א' יהיה פחות ותקופה אחר יהיה יותר וממילא צריכים בדיקה גם כדי למצוא שיעור השכיחות (כך שמעתי ממור"ר הגר"מ בראנדסדארפער זצ"ל בעל קנה בשם לגבי מיעוט המצוי לענין טריפות העופות), ולכן בסוגי בגדים שהמציאות משתנה בתדירות יש לבדוק אפילו אם באותו זמן ממש החשש הוא פחות מ-10%.

ל. מיעוט שאינו מצוי. בגדים ששכיחות בהם שעטנז הן מיעוט שאינו מצוי, מעיקר הדין אין חיוב למסורם לבדיקה שעטנז, ומ"מ ראוי לירא שמים לבדוק אותם גם ולא נקרא בזבז כסף וזמן (הגר"ש"א), ואם בכל זאת מצא שעטנז אחרי הלבשה אינו צריך כפרה מאחר שהוא אונס ואונס א"צ כפרה (רמ"א י"ד סי' קפ"ה ס"ד).

לא. כל שלא שכיח בהם כלל אין למסורם לבדיקה כלל מפני שזה בדרך כלל מכביד על עומס עבודה של הבודקים על חשבון של אחרים שבגלל זה נמנעים למסור בגדיהם הטעונים בדיקה לבדיקה.

לב. בדיקה אחת ולתמיד. יש לציין הערה חשובה, שאע"פ בשאר איסורים כגון חובת בדיקת תולעים, בדיקות לטריפות וכדומה, ישנם כללים דומים לגבי שכיחות האיסור שעליהם תלויים חובת הבדיקה בהתאם, מ"מ אפשר שבדיקת שעטנז הוא שונה קצת, שהרי במאכלים, צריכים לדון אם יש חובת בדיקה על כל פעם שאוכלים המאכל וזה אכן יכול להיות טירחא גדולה, אמנם בבדיקת שעטנז הרי הבדיקה נעשה פעם אחת קודם לבישה, ואז יודעים כשרותו של הבגד לתמיד ולצמיחות על כל לבישה ולבישה, ולכן מצד אחד זה מעורר סיבה להחמיר לגבי בדיקת שעטנז יותר משאר איסורים (השעטנז להלכה ולמעשה).

מעבדות בדיקת שעטנז

לג. להקל על הלוקחות. יש ענין חשוב שהבודקים יקלו על אופן מסירת הבגדים לבדיקה ללקוחות כמה שיותר, כדי שירצו הציבור הרחב למסור בגדיהם לבדיקה, כי חלק מהסיבות שבני אדם מתרשלים למסור לבדיקה הם כי תנאי הבדיקה לפעמים אינם כ"כ נוחים, כגון אורך זמן הבדיקה, זמנים מוגבלים או מקומות מוגבלות כדי למסור ולאסוף בגדים לבדיקה.

לד. לרחם על הבודקות. לעומת זאת גם הלוקחות צריכים להבין שכמות בודקי שעטנז מומחים, הם מועטים ביחס לציבור הרחב, ולכן עומס עבודה שלהם מתגבר, בפרט בערבי ימים טובים או בתקופות החתונות, ולכן יקפידו הציבור למסור בגדיהם בהקדם ולא להתעצל עד דקה אחרונה, כדי שלא יתפשרו על איכות הבדיקות הצריכות סבלנות, ריכוז ודקדוק רב.

מקומות שכיחות ולא שכיחות באותו בגד

לה. כשמגיע בגד למעבדה של שעטנז לבדיקה ויש מקומות בבגד ששכיח בהם שעטנז, ויש מקומות שאין שכיח בהם שעטנז בשיעור שלא היה צריך לבדוק, קיימים חילוקי דיעות בנוהג אם חל עליו חיוב לבדוק גם המקומות שאין שכיח בהם שעטנז. יש הרבה מעבדות שעטנז ובפרט בחו"ל שנוהגים לבדוק רק מקומות שבהם יש חיוב לבדוק, ושאר מקומות שלא שכיח בהם שעטנז אינם בודקים.

לו. אמנם יש שס"ל שאחר שנמצא הבגד ביד הבודק כדי לבדוק המקומות ששכיח בהם שעטנז, צריך לבדוק גם המקומות שלא שכיח בהם שעטנז שכל שאפשר לברר לא סמכין ארוב, אם לא שהוא ממש טירחא גדולה שאז נחשב א"א לברר וסמכין ארוב, או שהוא מקום שכמעט לא נמצא בו כלל שעטנז שגם לא צריכים לבדוק אותו מקום (ש"ת שבט הלוי ח"י סי' קפ"ה, הגר"ש"א, ספר השעטנז להלכה פ"ז הערה ח"י).

פעסיל לאה בת נטי לרפ"ש

נתרם לע"נ האשה החשובה
מרת **בראנא** ב"ר ניסן **גאנז** ע"ה
ו' כסלו תרצ"ב - זענטא

נתרם לע"נ האשה החשובה
מרת **בראנא** ב"ר ניסן **גאנז** ע"ה
ו' כסלו תרצ"ב - זענטא

נתרם ע"י ידידנו
הר"ר **חגי הכהן קאהן** הי"ו מנשפטר
לרגל שמחת האויפרוף ונישואין של בנו
החתן **אליהו הכהן קאהן** הי"ו
עב"נ בת הר"ר **בן ציון אדלר** הי"ו לונדון
ולאות ידידות והוקרה ולקשר העז עם
הרב חיים אהרן בלייער שליט"א
שיזכו לבנות בית נאמן בישראל

נתרם ע"י ידידנו המוהל המומחה
הרה"ג ר' **שמעון שרייבער** שליט"א
ממריביצי תורה בלייקוואוד
לרגל לידת נכדתו **שינא פיגל** שתחי'
בת לחתנו הר"ר **ישראל שפיעלמאן** שליט"א
בן הרב **אברהם יצחק שפיעלמאן** שליט"א
שיזכו אביה ואמה לגדלה לתורה לחופה ולמעש"ט